

“İDAMLIK”

DOSTA SELAM

Güney Dinç

İdamlık'la 1971 yılında Mamak Cezaevi'nde tanıştık. Gerçek adımı ve öyküsünü öğrenmem için, altı ayın geçmesi gerekti. Durumunu düzeltmek için yargısal açıdan yapılacak bir işlem kalmamıştı. Cezası Yargıtay'ca onanıp kesinleşeli en az on yıl geçmişti. Dosyası Genel Kurul'un gündemine alınsa, ilk oturumda karar çıkar, yasanın Resmi Gazete'nin 'mükerrer' sayısında yayımlanışını izleyen günün sabahında hemen asarlardı. Sezgilerine göre onu kollayan, ölmesini istemeyen, güçlü birileri vardı. Arada bir elden geçirilen dosyasının bazı belgelerin eksikliği nedeniyle Komisyon'un çekmecesinde bekletildiği kulağına çalınmıştı.

12 Mart'tan sonra Mamak'taki 1. Sınıf Askeri Ceza ve Tutuk Evi şenlenmiş, tam anlamıyla bir gençlik kampına dönmüştü. Can sıkıntısından ne yapacaklarını bilemeyen yüzlerce üniversite Öğrencisi, sıkışıp kaldıkları demirparmaklıkların ardında, birbirlerine sürüne sürüne dolanıp dururlardı. Yalnız gençler mi? yazarlar, sanatçılar, öğretmenler, öğretim üyeleri gibi yurdun çeşitli illerinden toplanan nice aydın akın akın getirildikleri Mamak'ta buluşuyorlardı. Eskiden en çok 30 tutuklunun kaldığı koşullarda, o günlerde balık istifi düzeninde 150 - 200 kişi yatıyordu. Havalandırma saatlerinde bir grup voleybol oynarken, kenar çizgisinin yanındaki dar boşluğu izleyen üçerli beşerli topluluklar aralarında söyleyerek volta atarlardı. Fakir Baykurt'u, TRT Yönetim Kurulu'ndan ayrılınca hemen tutuklanan Emil Galip Sandalcı'yı, daha nice seçkin dostları o günlerde tanıştım. Alparslan Berktaş'ın her zaman

çoşkuyula anlatacağı bir öyküsü olurdu. Erdal öz daktilosunu, sah verilme dilekçesi için kuyruğa giren ODTÜ'lü öğrencilerin elinden kurtarabildiği aralıklarda kapı yanındaki köşeye çekilir, anılarını yazardı. ODTÜ'lülerin bereketine diyecek yoktu. Her hafta 40 - 50'si gelir, bir süre kaldıktan sonra, yeni getirilecek arkadaşlarına yer açılması için topluca bırakılırlardı.

İdamlık'ın salıverilmek gibi bir umudu yoktu. Gençliğini Mamak yalnızlığında tüketmiş, erken orta yaşını sürüyordu. 12 Mart'ın insan seli, yaşamına umulmadık bir canlılık getirmişti. Önceleri coşkulu oyunlarını, karmaşık konuşmalarını özümseyemediği için "çocukluk çocuk takımı" dediği gençle uzak kalmaya çalışmıştı. Haftalar geçip buzlar kırılınca baktı ki adem babalık taslamanın anlamı yok; o da kalabalığa karıştırdı. Kimi zaman iç avluda top kovalarken ayağına takılan oyun arkadaşlarını betona deviriyor, güvercin taklası atıyor ya da adını hiç duymadığı türden anlaşılması güç kitapların yaprakları arasında dolaşıyordu.

Satranç tahtasını yaşamında ilk kez görmesine karşın İdamlık, bu alanda da başarılıydı. Oyunları izleye izleye deneyim kazanmıştı. Gözüne kestirdiği yumuşakayaklardan birini çoban matına düşürünce, keyfine diyecek yoktu. Yeni oyun için taşları yerleştirirken, inceden bir ışık tuttururdu, Güneydoğu Anadolu...

Her koşu tahtası yalnız bir radyonun bulunmasına izin verilmişti. İdamlık'ın özel ayrıcalığı vardı. O, transistorlu radyosunu yanından hiç ayırmazdı. Geceleri bile radyoyla yatar, ana ve ara haber bültenlerinin tümünü dinlerdi. Haber vakti yaklaşınca yalnız kalacağı bir köşeye çekilir, ilk sinyalle birlikte anında soğuk ter boncuklan olurdu. Haberleri dinlerken, uzakta da olsanız,

için için kasılıp titrediğini gördünüz. Haberler bitince rahat bir soluk alır, terini silip kalabalığa katılırdı. Mamak'ın iç düzeni tutuklularca sağlandığı sürece her şey yolunda gidiyor, sorunlar büyütülmeden çözülmüyordu. Başımız yeterince dertteydi: Suç işlediğimizden değil, herkes için ekonomik ve siyasal özgürlük istediğimiz için olağan yaşamımızdan koparılıp demir ve beton yığınlarının arasına atılmıştık. Haklarımıza saygılı olduğu sürece sorun çıkarmak istemiyorduk. Sabah yoklaması için orta avluda toplanır, nöbetçi subay gelince cezaevi kademlisinin isteğiyle soldan saymaya başlardık. Gece bastırınca, kurallara uyararak ranzalarımıza çekilir, görevliler sayımı bitirince ilk ağız açmadan oturup beklerdik. Sonbaharla birlikte baskılar da başladı. Ortada hiçbir neden yokken mektuplaşma ve görüşme yasakları kondu. Bu işi ustaca yapıyorlardı. Örneğin Kars'tan, Edirne'den günlerce yol tepip Ankara'ya gelen yaşlı anaya "oğlun seninle görüşmek istemiyor" diyorlardı. Mektuplarımızın yerine ulaşmadığını bilmediğimizden bizleri yanıtsız bırakan yakınlarımıza kızıyorlardık. Bir sabah betondelenlerin şangırtılı sesleriyle uyandık. Sanki yer yerinden oynuyordu. O gün koşullar hiç açılmadığından, ne koridora çıkabildik ne de havalandırmaya. Hafta boyunca günbatımına dek dinmek bilmeyen gürültü hepimizi serseme çevirdi. Kapılar aralanınca her yanın delik deşik olduğunu gördük.. Havalandırma saatleri azaltılarak koşullar arası iletişime son verildi. Yeni parmaklıklar döşenip yaşama alanımız daha bir daraltılıyordu. Bu hazırlıklar uzakta olmayan bir saldırının ilk haber-cileriydi. Uyumlu, ancak onurlu tutsaklığımız yeterli görülmemişti, kişiliklerimiz de ezilecekti. İlk yanıtımız, üç günlük açlık grevi oldu. Ayağı kayıp kafa-

sı betona çarpınca külçe gibi yıkılan gence, cezaevi doktorunun ilgisiz kalıp hakaret etmesi gerginliği arttırdı. İçerden sert eleştiriler toplu tepkiler geldi. Tartışmalar büyüdükçe yavaş yavaş bizlerden uzaklaşan İdamlık, kendi isteği ile yer değiştirdi. Artık onu hiç göremiyorduk.

Karlı bir Ankara sabahında tekrar Mamak'a getirildim. Ayrıcalıklı tutukluların kaldığı söylenen Vitrin'de üç kişiydik. Yalancı tanıklıktan içeri atılan bir hukuk-öğrencisi, İdamlık ve ben.

Evvvelce TIP'lilerin, Öğretim üyelerinin kaldığı Vitrin'i çok övmüşlerdi. Gidince gördüm, berbat bir yerdi. Cezaevinin ön yüzünde olmasından, yönetim birimlerine yakınlığından başka bir ayrıcalığı yoktu. Onca adam daracık odalarda nasıl sıkış tepiş yaşamışlardı?

İdamlık, "ben oh yıldır» kasabın cengeline asılan bir et parçası gibiyim" diyordu. "Hiç bir hakkım yok. İsteyen beni şuracıkta öldürebilir. Cezaevi yönetiminden, yemeklerden, işkenceden yakınmam. Buyruklara karşı çıkamam. Ne isterlerse yapmak zorundayım. Kimse bana kızmaman. Eğer birisi 'bu adam da çok oldu' derse işim bitiktir. Hemen onay çıkartıp, darağacına gönderirler."

Gerçekten bağımlılığın böylesini hiç düşünmemiştim. İdamlık, bizim aramızdayken de boynundaki iple dolayıyordu. Cezaevi yönetimiyle ilişkilerimiz gerginleşince görevlilere başvurarak, yerinin değiştirilmesini sağlamıştı.

En ucuz ceza olasılığının beş yıldan başladığı Mamak'ta bir yalancı tanık bulabilmek için Vitrin'e çıkmak gerekiyordu. Çocuk, bütün gün ağlıyordu. İnanç birliği içinde olduğu suçluların baskısıyla solcu öğrencileri suçlayan ifade vermiş, duruşmada gerçeği açıklayınca tutuklanmıştı; Arka koşullarda barınmasının sakıncaları gözetilerek İdamlık'ın yanına verilmişti. Cezaevine ulaşan habere göre, ilk anlatımına dönerse, hemen serbest bırakılacaktı. | Ancak bu kez de yok yere başkalarının yaşamım karartıp basma iş gelmesinden korkuyordu.

Kafası bozulan İdamlık, "Yeter artık, kes şu zırlamayı, çayı demle" dedi. Sonunda o da buyruk vereceği birini bulmuştu. Ne garipti koşullarımız. İlkokulu bile bitiremeyen İdamlık direncini korurken, öteki yalancı tanıklıktan ceza yerse, ileride; yargıç savcı olmayacağını düşünerek ağlaşıyordu. Cezaevlerinde kimseye suçu sorulmaz. Kimin ne yaptığını ya başkaların-

dan duyarsınız ya da kendiliğinden anlatan olursa oturup ses çıkarmadan dinlersiniz. Olayı dinleyenlerin yorum katmamaları gerekiyor. Yargıç bir kez cezalandırmış onu. Sonunda tanrı katında sınanmak da var. Artık bir başkasının söze karışıp 'iyi ettin', 'kötü yaptın' demesi hoş karşılanmıyor.

Başbaşa kalınca İdamlık'ın dili çözümlüvermişti. "Tazele çayları" dedi yalancı tanığa. Sonra da öyküsünü anlattı.

"Can almak, bağışlanacak suç değil. Ama o adamın da hiç kusuru yok muydu? Ağamızdı. Saygı gösterir, her şeyi ondan sorardık. Elifle evlenebilmek için bile, izin istemişim. Büyüğümüzdür, güvenilir adamdır diye, bir haftalık gelini eline bıraktım. Bu bana yapılmıydı? Emanete el atılır mıydı? Haydi bunları geçelim, yazdığım dilekçeler ne oldu? Kendisine, muhtara, kaymakama bir dolu mektup gönderdim. Garibim, kimsesizim diye, yazdıklarımı okumadılar bile. Sonradan teki bulunamadı. Yanaşmaydım ama, benim de onurum vardı. Dilekçelerimi okuyup gereğini yapsalardı, asker ocağından kaçıp, başıma bu işleri açar mıydım?"

Çaylarımızı yudumlarken İdamlık, "cezam kesildikten sonra ilk üç yıl geceleri hiç uyuyamadım" dedi. "Hep sesleri dinlerdim. Nöbetçilerin yürüyüşünü, gardiyanın öksürüğünü, anahtarın hangi kilidin içinde döndüğünü seslerinden tanırdım. Arada bir, alışmadığım konuşmalar, yabana sesler işitince, yüreğim güm güm öterdi. Sabah karavanasının tıngır tıngır gelişini duymaya kadar gözümü yummazdım. Karavana yere bırakıp sapı üzerine düşünce, tasım kapan çorbaya koşarken, ben uykuya geçerdim. Yalnız cuma geceleri doyasıya uyurdum. Dinimize göre, perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde adam asılmıyor."

On yıl boyunca, Öldürülmek korkusuyla yaşamak, kolay iş değildi. İdamlık, yaşayan ölü gibiydi. Her gece ölüyor, sabah olunca yeniden diriliyordu.

"Bir keresinde cinnet geçirmişim" diyordu. "Bas bas bağırıyormuşum, 'asın beni' diye. Bütün cezaevi ayağa kalkmış, herkesin morali bozulmuş. Onay çıkmadan ben istedim diye asamazlar ki. Alıp hastaneye götürmüşler. Yirmi gün kendime gelmeden yatağa bağlı kalmışım. İyi huylu bir başgardiyanımız vardı. Dönüşümde, 'Acın dayanılmaz gibiydi. Seni bu azaptan kurtarmak için, bıraksalar kendi ellerimle asardım', demişti."

Yasalar, akıl hastalığına tutulanların

“Çaylarımızı yudumlarken İdamlık, 'cezam kesildikten sonra ilk üç yıl geceleri hiç uyuyamadım' dedi. 'Hep sesleri dinlerdim. Nöbetçilerin yürüyüşünü, gardiyanın öksürüğünü, anahtarın hangi kilidin içinde döndüğünü seslerinden tanırdım.'”

iyileşmeden asılmasını yasaklıyor, önce akli başına gelecek, soma asılacak. Türk Ceza Yasası'nın 46. 47. ve 48. maddelerine göre, suç işlediği sırada akıl hastalığı bulunanlara zaten ölüm cezası verilemiyor. Demek ki İnfaz Yasası'ndaki kural, ölüm cezasına çarptırıldıktan sonra düşünsel yeteneklerini yitirenler için. Yasa koyucunun böyle bir düzenlemeye gerek görmesi» yargılama sonunda ölüm cezası verilen pek çok kişinin yaptırımın ağır baskısı altında delirip hastalandığının somut kanıtı.

İdamlık, yine de yaşama umudunu yitirmemiş. Varlığı, tek bir amaca yönelmiş. "Hayatta kalabilmek." İnsan sıcaklığını kendinde duymak ona yeterli gelmiş. "Üç yıl asılmadığıma göre, belki bundan sonra da, böyle gidebilir," demiş. Ancak "olaylar rahat durmuyor"muş.